

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.2.47](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.47)

УДК 330.15

О. В. Довгаль,
кандидат економічних наук, доцент, кафедра економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївського національного аграрного університету

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

O. V. Dovgal
Candidate of Sciences (Economics), assistant professor,
department of economic theory and social sciences, Nikolaev national agrarian university

DEMOGRAPHIC POTENTIAL OF AGRICULTURAL TERRITORIES: STATE, PROSPECTS FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT

У статті досліджується демографічний потенціал сільських територій, а саме стан, перспективи їх відтворення та розвитку. В результаті дослідження встановлено, що скорочення чисельності населення, в першу чергу у дитородному віці, негативно впливає на процес демографічного відтворення – народжуваність. Коефіцієнт народжуваності в усіх областях Причорноморського економічного району зменшується. Негативним явищем є і збільшення середнього віку матері при народженні дитини. Єдиним позитивним показником досліджуваної динаміки є поступове зростання середньої очікуваної тривалості життя при народженні. Попри усі соціально-економічні складнощі – це вказує на хоч і повільне, але зростання рівня життя населення. В числі іншого – покращуються показники рівня здоров'я, а отже збільшується тривалість продуктивного (трудового) періоду життєвого циклу людини, що позитивно відображається на економіці країни та кожного окремого регіону, де відбуваються досліджувані позитивні зміни.

According to our belief, demographic potential is the main resource for the development of rural areas. Man is both a subject and an object of transformation, which it performs when interacting with the surrounding natural and social environment. The level of culture, education, and motivation play a much greater role in the development of the industrial and domestic spheres of human life than the availability of natural or capital resources.

The purpose of this article is to study the demographic potential of rural areas, namely their state, prospects for reproduction and development.

Results. The article investigates the demographic potential of rural areas, namely the state, prospects for their reproduction and development. As a result of the study, it was found that a decrease in the population, primarily in childbirth, has a negative impact on the process of demographic reproduction - fertility. The fertility rate in all areas of the Black Sea region is decreasing. As a result, the total fertility rate also decreases, including in the Black Sea region. A negative phenomenon is the increase in middle-aged mother's birth. The only positive indicator of the studied dynamics is the gradual increase in the average life expectancy at birth. Despite all the socio-economic difficulties, this indicates at least a slow, but a rising standard of living for the population.

Among other things, health indicators are improving, and therefore the duration of the productive (labor) period of the human life cycle increases, which is positively reflected in the economy of the country and in each individual region where the positive changes are taking place.

Conclusions. The overall dynamics of the rural population of Ukraine and the Black Sea Economic Area is negative - the population is declining. At the same time, there is a decrease in the average annual rate of reduction of rural population in the country. In contrast, the rural areas of the Black Sea region are deserted with accelerated dynamics. Kherson region suffers the biggest annual losses. The socio-economic environment of the rural territories of the Mykolayiv region is unfavorable for stabilizing and restoring at least the minimum increase in the population of the population living there.

Ключові слова: динаміка; демографічний потенціал; сільські території; чисельність населення; середній вік; життєвий цикл.

Key words: dynamics; demographic potential; rural areas; population; middle age; life cycle.

Постановка проблеми. У динаміці чисельності сільського населення України та регіонів Причорноморського економічного району спостерігаються помітні відмінності. По-перше, слід вказати на те, що частка сільського населення в Причорноморському районі – вища, ніж у середньому по країні. Особливо помітною є різниця між національним показником та Херсонською областю. Це означає, що політика розвитку сільських територій є особливо актуальною для областей Причорноморського району. Середньорічний темп скорочення сільського населення України – суттєво випереджає аналогічний показник по областях Причорноморського району. Отже, при збереженні існуючих тенденцій, через 10 років чисельність сільського населення України та Причорноморського району скоротиться, а частка сільського населення Причорноморського району у національній структурі зросте з 11,6 до 14,6%. Що особливо актуалізує завдання обґрунтування оптимальної моделі розвитку сільських територій Миколаївської, Одеської та Херсонської областей шляхом освоєння їх ресурсного потенціалу на принципах економічної, соціальної та екологічної сталості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності і видів потенціалу сільських територій, а також складових їхніх ресурсів, ступеня їх залучення та характеру участі у регіональній діяльності присвячено чимало робіт як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед них можна виділити дослідження І.Ансоффа, О.М.Галицького, Т.М.Гнатської, О.П. Дяченка, В.В. Лебедевої, Ю.О.Лупенка, В.В.Лагодієнка, М.Й.Маліка, М.Портера, П.Т. Саблука, Т.С.Шабатури, Т.Л.Шестаковської та інші. Однак недостатньо висвітленим у наукових колах залишається понятійно-категоріальний апарат потенціалу сільських територій та його структурних компонентів з врахуванням особливостей регіону.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є дослідження демографічного потенціалу сільських територій, а саме їх стану, перспектив відтворення та розвитку. У межах досягнення мети виокремлено наступні завдання: дослідження впливу людини, яка є одночасно суб'єктом і об'єктом перетворень, які вона здійснює при взаємодії із навколишнім природним та соціальним середовищем; проаналізувати рівень культури, освіти і мотивації, які відіграють значно більшу роль при облаштуванні виробничої та побутової сфери людини, ніж наявність природних чи капітальних ресурсів; дослідити коефіцієнт народжуваності в усіх областях Причорноморського району, який щороку зменшується.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наше переконання демографічний потенціал є головним ресурсом розвитку сільських територій. Людина є одночасно суб'єктом і об'єктом перетворень, які вона здійснює при взаємодії із навколишнім природним та соціальним середовищем. Рівень культури, освіти, мотивація відіграють значно більшу роль при облаштуванні виробничої та побутової сфери людини, ніж наявність природних чи капітальних ресурсів. Про що переконливо доводить практичний досвід – жителі Японії, не володіючи доступом до більшості викопних природних ресурсів і використовуючи власну обмежену капітальну базу, перетворили свою острівну країну на зелену оазу – багату, привітну, екологічно чисту, доглянуту. Натомість росіяни, володіючи найбільшими у світі природними запасами корисних копалин, землі, води, лісу, досі не спромоглися побудувати у себе суспільство загального добробуту – наразі 14% жителів цієї країни живуть за межею бідності, при чому переважні їх більшість проживає у сільських населених пунктах, позбавлених базових елементів побутових зручностей [1, 2].

Як видно з даних табл. 1 у динаміці чисельності сільського населення України та регіонів Причорноморського економічного району спостерігаються помітні відмінності.

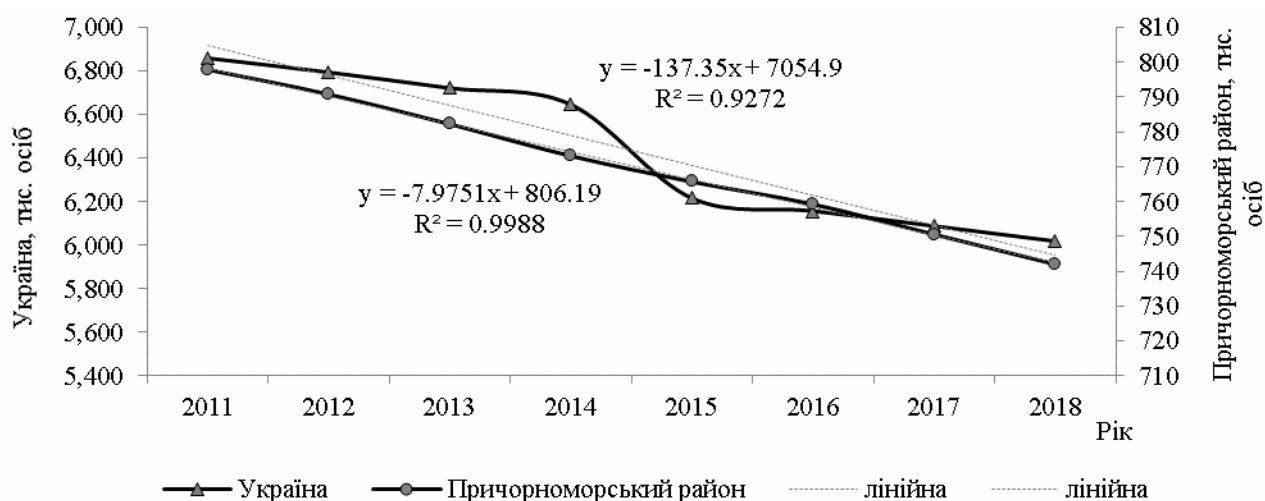
Таблиця 1.
Чисельність та частка сільського населення обох статей у структурі постійного населення України, станом на 1 січня відповідного періоду [3 с. 215]

Рік	Україна		Причорно-морський район		Миколаївська область		Одеська область		Херсонська область	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
2011	6858,2	31,6	798,0	34,7	189,7	32,5	396,0	33,7	212,4	39,1
2012	6793,5	31,5	790,9	34,7	187,2	32,5	393,7	33,7	210,0	39,1
2013	6721,1	31,4	782,4	34,6	184,1	32,4	391,1	33,6	207,2	39
2014	6645,4	31,3	773,2	34,5	181,0	32,3	388,1	33,5	204,2	39
2015	6215,2	31,2	765,8	34,5	178,0	32,1	386,2	33,6	201,6	39
2016	6156,4	31,1	759,3	34,4	175,0	31,9	384,8	33,6	199,5	39
2017	6087,4	31,1	750,6	34,4	172,0	31,9	381,5	33,6	197,1	39
2018	6017,9	31	742,1	34,4	169,8	31,9	378,3	33,5	194,0	39

По-перше, слід вказати на те, що частка сільського населення в Причорноморському районі – вища, ніж у середньому по країні. Особливо помітною є різниця між національним показником та Херсонською областю. Це означає, що політика розвитку сільських територій є особливо актуальною для областей Причорноморського району. По-друге, середньорічний темп скорочення сільського населення України – суттєво випереджає аналогічний показник по областях Причорноморського регіону: -1,5% проти -0,9%. Вирівнювання динамічного ряду «чисельність сільського населення обох статей» дало криві апроксимації (рис.1):

- для України: $Y = -137,35x + 7054,9$, з $R^2 = 0,9272$, що вказує на високу тісноту зв'язку;

- для Причорноморського економічного району: $Y = -7,9751x + 806,19$, з $R^2 = 0,9988$, що вказує на високу тісноту зв'язку.

Рис. 1. Вирівнювання динамічного ряду «чисельність сільського населення обох статей», тис. осіб

Отже, при збереженні існуючих тенденцій, через 10 років чисельність сільського населення України та Причорноморського району скоротиться до 4527790 та 662640 осіб відповідно, а частка сільського населення Причорноморського району у національній структурі зросте з 11,6 до 14,6%. Що особливо актуалізує завдання обґрунтування оптимальної моделі розвитку сільських територій Миколаївської, Одеської та Херсонської областей шляхом освоєння їх ресурсного потенціалу на принципах економічної, соціальної та екологічної сталості.

Негативною тенденцією є старіння сільського населення України та Причорноморського району (табл.2). Темп негативних змін в Причорноморському районі суттєво випереджає відповідний показник по країні. Так, якщо в рамках національного масштабу частка сільських жителів обох статей у віці понад 60 років за останніх 8 років зросла лише на 1,5 п.п., то в Причорноморському районі – на 4,2 п.п. Головною причиною такої відмінності є динаміка чисельності людей відповідної вікової категорії. Якщо в масштабах країни її розмір в аналізованому періоді зменшився, то в Причорноморському районі навпаки зріс.

Зростання відбулося за рахунок Херсонської та Одеської областей у яких чисельність сільського населення обох статей у віці понад 60 років збільшилася на 3,8 та 5,7 тис. осіб відповідно. Як видно з даних табл. 2, помітний приріст почав відбуватися з 2014 року. На нашу думку – це пов'язано із російсько-українським військовим конфліктом, який спричинив хвилю біженців із окупованих та прифронтових територій. Біженці працездатного віку із неповнолітніми дітьми зорієнтовані на міста, де можна працевлаштуватися, отримати більш якісні освітні та медичні послуги порівняно із селом. Натомість люди пенсійного віку перемістилися в сільську місцевість регіонів Причорноморського району – у близьке для себе культурне середовище. До того ж це місцевість із відносно низькою концентрацією населення, що проживає на

сільських територіях, а тому тут не має проблем із винайманням чи купівлею житлової нерухомості за прийнятними цінами. Зважаючи на таку обставину, вважаємо, що зростання абсолютних та відносних показників чисельності сільського населення обох статей у віці понад 60 років на сільських територіях Причорноморського району є тимчасовим явищем.

Таблиця 2.

Чисельність та частка сільського населення обох статей у структурі постійного сільського населення України у віці 60 років і старші, станом на 1 січня відповідного періоду

Рік	Україна		Причорно-морський район		Миколаївська область		Одеська область		Херсонська область	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
2011	3368,0	49,1	313,5	39,3	79,4	41,8	152,1	38,4	82,0	38,6
2012	3333,6	49,1	314,0	39,7	79,1	42,2	152,4	38,7	82,5	39,3
2013	3299,8	49,1	314,9	40,2	78,9	42,8	152,7	39,0	83,3	40,2
2014	3257,7	49,0	315,3	40,8	78,3	43,3	153,0	39,4	83,9	41,1
2015	3076,9	49,5	317,0	41,4	78,1	43,9	153,8	39,8	85,0	42,2
2016	3055,8	49,6	317,5	41,8	77,9	44,5	154,0	40,0	85,7	42,9
2017	3045,9	50,0	319,6	42,6	78,3	45,5	154,6	40,5	86,7	44,0
2018	3047,6	50,6	322,4	43,5	78,8	46,4	155,9	41,2	87,7	45,2

Значно тривожнішою є ситуація із кількістю сільського населення дітородного віку (15-49рр.) – воно скорочується як в абсолютному, так і відносному вираженні (табл. 3).

Середньорічний темп скорочення чоловіків даної вікової категорії на сільських територіях країни становить -1,5%, в областях Причорноморського району -0,8%. Найшвидші темпи депопуляції чоловіків фертильного періоду серед причорноморських регіонів – в Миколаївській області, найнижчі – в Одеській.

Серед жінок дітородного віку темпи депопуляції – вищі, ніж серед чоловіків: середньорічний темп скорочення по країні -1,6%, по сільських територіях Причорноморського району -0,9%. Найшвидші темпи депопуляції жінок фертильного періоду серед причорноморських регіонів, як і у чоловіків – в Миколаївській області, найнижчі – в Одеській. На нашу думку це спричинено тим, що жіноча молодь переважно не бажає народжувати та виховувати дітей у сільській місцевості, пов'язуючи такі процеси із вищими ризиками для їх здоров'я і комфорту. Що зумовлено переважно незадовільними побутовими умовами та незадовільно якістю медичних послуг, особливо для жителів віддалених сільських населених пунктів. Станом на 1 січня 2018р. на одного чоловіка дітородного віку в Миколаївській, Одеській та Херсонській областях припадало відповідно 0,93, 0,97 і 0,93 жінки фертильного віку.

Таблиця 3.

Чисельність сільського населення України обох статей у фертильному віці (15-49рр.), тис. осіб станом на 1 січня відповідного періоду

Рік	Україна		Причорно-морський район		Миколаївська область		Одеська область		Херсонська область	
	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.
2011	3516,5	3341,7	406,7	391,3	97,1	92,6	200,2	195,8	109,4	103,0
2012	3486,2	3307,3	403,5	387,4	96,0	91,2	199,2	194,5	108,4	101,6
2013	3450,9	3270,2	399,7	382,7	94,5	89,6	198,2	192,9	107,0	100,2
2014	3413,2	3232,2	395,1	378,1	93,1	87,9	196,6	191,4	105,4	98,8
2015	3193,7	3021,5	391,3	374,5	91,7	86,3	195,6	190,6	104,0	97,6
2016	3162,8	2993,6	388,2	371,1	90,3	84,7	194,8	190,0	103,1	96,4
2017	3126,0	2961,5	384,0	366,6	88,9	83,2	193,3	188,2	101,9	95,3
2018	3092,6	2925,3	380,3	361,8	87,9	81,9	192,0	186,3	100,5	93,5

Вирівнювання динамічних рядів «чисельність сільського чоловічого (жіночого) населення у фертильному віці (15-49рр.)» дало змоги із високим ступенем ймовірності спрогнозувати, що у разі збереження існуючої тенденції, станом на 1 січня 2029р. (через 10р.) (рис. 2-3):

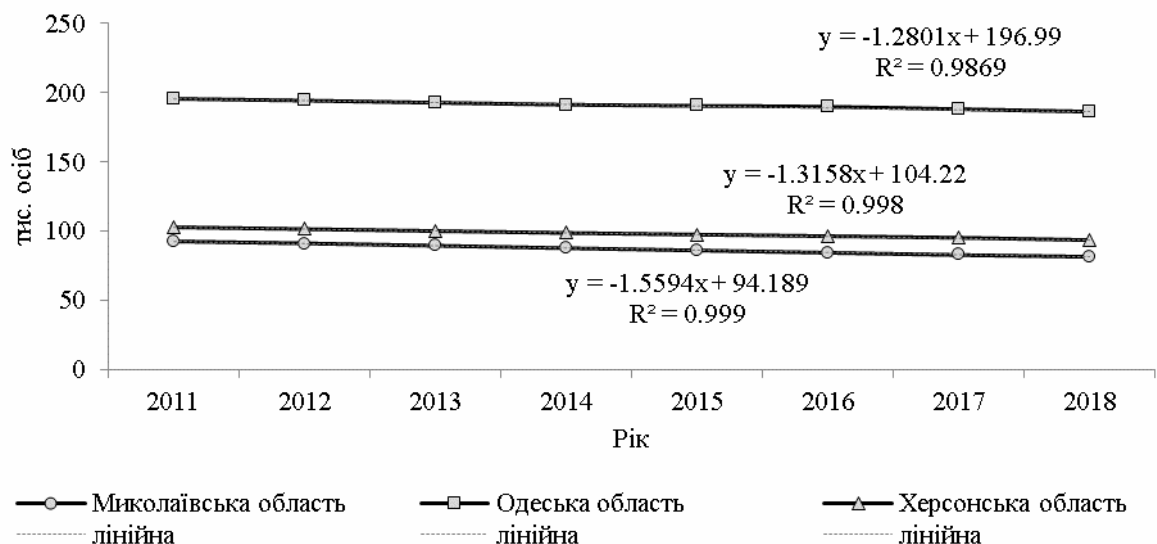
- чисельність сільського чоловічого населення у фертильному віці становитиме у Миколаївській області – 74,1 тис. осіб, Одеській області – 180,4 тис. осіб, Херсонській області – 87,5 тис. осіб;

Рис. 2. Вирівнювання динамічного ряду «чисельність сільського чоловічого населення у фертильному віці (15-49рр.)», тис. осіб станом на 1 січня відповідного періоду

- чисельність сільського жіночого населення у фертильному віці становитиме у Миколаївській області – 66,1 тис. осіб, Одеській області – 173,9 тис. осіб, Херсонській області – 80,5 тис. осіб.

Таким чином, станом на 1 січня 2029р. на одного чоловіка дітородного віку в Миколаївській, Одеській та Херсонській областях припадатиме відповідно 0,89, 0,96 і 0,92 жінки фертильного віку. Зниження коефіцієнта співвідношення жінок до чоловіків фертильного віку в Миколаївській області нижче значення 0,9 є критичним, оскільки усуває природну мотивацію (пошук шлюбної пари) чоловіків фертильного періоду залишатися в сільській місцевості.

Рис. 3. Вирівнювання динамічного ряду «чисельність сільського жіночого населення у фертильному віці (15-49рр.)», тис. осіб станом на 1 січня відповідного періоду

Скорочення чисельності населення, в першу чергу у дітородному віці, негативно впливає на процес демографічного відтворення – народжуваність. Як бачимо коефіцієнт народжуваності (на 1000 жінок фертильного віку) в усіх областях Причорноморського району зменшується. В результаті сумарний показник народжуваності також зменшується, в тому числі і в Причорноморському районі. Особливо негативна динаміка у Миколаївській області – результат найшвидших темпів скорочення жінок фертильного віку порівняно із іншими областями даного економічного району. Фактично відбувається депопуляція населення країни і Причорноморського району. Для припинення спаду та відновлення позитивної динаміки сумарний показник народжуваності повинен становити не менше, ніж 2,5.

Ми також вважаємо негативним явищем збільшення середнього віку матері при народженні дитини. Оптимальний вік жінки для народження першої дитини починається з 18 років. Згідно медичних досліджень, в період до 25 років організм жінки є максимально активним і, відповідно, готовим для зачаття та виношування дитини. Після 25 років жіноча фертильність починає знижуватись. Це пониження активності репродуктивної системи є сповільненим і розвивається поступово, але тим не менше разом з цим природним уповільненням дітородних функцій, знижується здатність до запліднення. Після 35 років цей процес починає значно прискорюватись. У більшості випадків, самостійна можливість запліднення для жінок у віці 40 років та більше стає важкодоступною.

Таблиця 4.

Коефіцієнт народжуваності та сумарний показник народжуваності, середній вік матері при народженні дитини, середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні [4 с.89]

Показник	Рік	Україна	в тому числі області		
			Миколаївська	Одеська	Херсонська
Коефіцієнт народжуваності на 1000 жінок фертильного віку (15-49рр.)	2015	44,2	41,2	47,3	44,5
	2016	42,7	39,1	46,1	42,8
Сумарний показник народжуваності, на 1 жінку	2015	1,506	1,445	1,615	1,552
	2016	1,466	1,387	1,592	1,501
Середній вік матері при народженні дитини, років	2015	27,3	26,59	27,53	26,99
	2016	27,45	26,7	27,57	27,17
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	2015	71,38	70,32	70,36	69,95
	2016	71,68	70,67	70,83	70,16

Єдиним позитивним показником досліджуваної динаміки (табл. 5) є поступове зростання середньої очікуваної тривалості життя при народженні. Попри усі соціально-економічні складнощі – це вказує на хоч і повільне, але зростання рівня життя населення. В числі іншого – покращуються показники рівня здоров'я, а отже збільшується тривалість продуктивного (трудоного) періоду життєвого циклу людини, що позитивно відображається на економіці країни та кожного окремого регіону, де відбуваються досліджувані позитивні зміни.

Загальна динаміка кількості сільського населення України та Причорноморського економічного району є негативною – кількість населення скорочується (табл. 5).

Разом з тим, по країні відбувається зменшення середньорічного темпу скорочення сільського населення на рівні 2,17%. Натомість сільські території Причорноморського району безлюдніють із прискореною динамікою – в середньому на 4,46% за рік. Найбільших щорічних втрат зазнає Херсонська область. Тут щорічний приріст темпів депопуляції сільських територій становить майже 8%. Найнижчі темпи скорочення сільського населення в Одеській області – 0,93% в середньому за рік. Темпи скорочення сільського населення в Миколаївській області більш, ніж вдвічі перевищують аналогічний показник по країні – 4,46%.

Таблиця 5.

Загальний приріст, скорочення сільського населення України, осіб на 1 січня відповідного періоду [5 с. 17]

Рік	Україна	Причорноморський район	в тому числі області		
			Миколаївська	Одеська	Херсонська
2010	-101267	-6489	-2286	-2024	-2179
2011	-84122	-4755	-2386	-537	-1832
2012	-78355	-5221	-2753	-282	-2186
2013	-84 782	-5484	-2746	-336	-2 402
2014	-75 866	-4537	-3163	635	-2 009
2015	-80621	-6721	-3874	-393	-2454
2016	-73335	-8222	-3516	-2135	-2571
2017	-86821	-8809	-2439	-2638	-3732

Найбільші абсолютні втрати сільського населення за аналізований період має Миколаївська область – мінус 23163 особи. За даний період з карти області зникло 9 сільських населених пунктів. Херсонська область за аналізований період втратила 19365 осіб сільського населення. Втрати сільського населення Одеської області – 8980 осіб.

Важливим етапом аналізу зміни сільського населення країни чи окремого регіону є дослідження характеру впливу окремих факторів (табл.6-7).

Таблиця 6

Головні фактори загального приросту, скорочення сільського населення в Миколаївській області [5 с. 18]

		Рік							
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальний приріст, скорочення, всього	осіб	-2286	-2386	-2753	-2746	-3163	-3874	-3516	-2439
в т. ч. за рахунок: природного приросту	осіб	-1954	-1569	-1213	-1308	-1641	-2262	-2274	-2240
	%	85,5	65,8	44,1	47,6	51,9	58,4	64,7	91,8
сальдо міграції	осіб	-332	-817	-1540	-1438	-1522	-1612	-1242	-199
	%	14,5	34,2	55,9	52,4	48,1	41,6	35,3	8,2

Аналіз динаміки головних факторів впливу на зміну кількості сільського населення в Миколаївській області дозволяє зробити висновок про відсутність певної закономірності – як бачимо ваги впливу природного

приросту та сальдо міграції сильно коливаються. Найбільший вплив природних чинників - перевищення смертності над народжуваністю – спостерігався у 2010 та 2017рр. Натомість найбільший вплив сальдо міграції – перевищення тих, хто виїжджає порівняно із тим, хто приїжджає – спостерігалося в 2012 і 2013рр. Зрозуміло одне –соціально-економічне середовище сільських територій Миколаївської області є несприятливе для стабілізації та відновлення хоча б мінімального приросту кількості населення, яке там проживає.

Таблиця 7.

Головні фактори загального приросту, скорочення сільського населення в Одеській області, осіб [5 с.18]

	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальний приріст, скорочення, всього	-2024	-537	-282	-336	635	-393	-2135	-2638
в т. ч. за рахунок:								
природного приросту	-2802	-1337	-1210	-1442	-1210	-2555	-2407	-2570
сальдо міграції	778	800	928	1106	1845	2162	272	-68

Суттєво інша ситуація в Одеській області – в аналізованому періоді в 2010-2016рр. мало місце додатне сальдо міграції сільського населення в регіоні. І хоча піки масової приїзду громадян в область припадають на 2014 і 2015рр., що ми пов'язуємо із вимушеною міграцією, зумовленою російсько-українським військовим конфліктом, лише цією обставиною не можна пояснити причини даного явища. Адже позитивне сальдо міграції мало місце і в мирні 2010-2013рр. На нашу думку головними причинами такого явища є:

1) економіка. Дослідження дозволило з'ясувати, що в Одеській області збільшення чисельності сільського населення спостерігалося в трьох районах – Біляївському, Лиманському та Овідіопольському (табл. 8).

Таблиця 8.

Чисельність сільського населення в деяких районах Одеської області, на 1 січня, осіб [5 с. 21]

Рік	Район		
	Біляївський	Лиманський	Овідіопольський
2009	80283	55019	38457
2010	79492	55095	39241
2011	79042	55256	40200
2012	78772	55357	41376
2013	78585	55867	42589
2014	78998	56560	43829
2015	77805	56781	45171
2016	78087	57224	46829
2017	77907	57115	48377
2018	78299	56782	49524

Особливістю даних районів є те, що саме вони межують із обласним центром. Слід зауважити, що останніми роками, особливо після російської анексії Кримського півострова, почало інтенсивно розвиватися портове господарство м. Одеса. Це зумовило зростання попиту на робочу силу. Другим чинником стало розширення сфери туристичних послуг в м. Одеса та сільських околицях мегаполісу. Що приваблює сюди підприємців та найманих робітників з інших районів області та сусідніх регіонів;

2) ментальність. Переважна більшість місцевого населення має глибоковкорінене переконання про те, що ні в Європі, ні тепер уже в Росії їх не чекають. Тому кращою долі там не знайдеш. Очевидно дається взнаки культурна спадщина – нинішні жителі області є нащадками переселенців, які приїхали кілька поколінь назад освоювати теплі родючі відносно вільні землі. А тому свою долю вони міцно пов'язують із територією на якій проживають. Як і у випадку Миколаївської області, в Херсонській області аналіз динаміки головних факторів впливу на зміну кількості сільського населення дозволяє зробити висновок про відсутність певної закономірності – ваги впливу природного приросту та сальдо міграції сильно коливаються (табл. 9).

Таблиця 9.

Головні фактори загального приросту, скорочення сільського населення в Херсонській області [5 с.22]

		Рік							
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальний приріст, скорочення, всього	осіб	-2179	-1832	-2186	-2402	-2009	-2454	-2571	-3732
в т. ч. за рахунок:									
природного приросту	осіб	-1369	-1116	-1070	-1 135	-1 060	-1927	-2233	-2264
	%	62,8	60,9	48,9	47,3	52,8	78,5	86,9	60,7
сальдо міграції	осіб	-810	-716	-1116	-1267	-949	-527	-338	-1468
	%	37,2	39,1	51,1	52,7	47,2	21,5	13,1	39,3

Найбільший вплив сальдо міграції – перевищення тих, хто виїжджає порівняно із тим, хто приїжджає – спостерігалось в 2012 і 2013рр. В усі інші роки із певною варіацією домінуючим чинником скорочення сільського населення області був природний - перевищення смертності над народжуваністю. Отже, соціально-економічне середовище сільських територій Херсонської області є несприятливе для стабілізації та відновлення хоча б мінімального приросту кількості населення, яке там проживає.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Загальна динаміка кількості сільського населення України та Причорноморського економічного району є негативною – кількість населення скорочується. Разом з тим, по країні відбувається зменшення середньорічного темпу скорочення сільського населення. Натомість сільські території Причорноморського району безлюдніють із прискореною динамікою. Найбільших щорічних втрат зазнає Херсонська область. Соціально-економічне середовище сільських територій Миколаївської області є несприятливе для стабілізації та відновлення хоча б мінімального приросту кількості населення, яке там проживає.

Як і у випадку Миколаївської області, в Херсонській області аналіз динаміки головних факторів впливу на зміну кількості сільського населення дозволяє зробити висновок про відсутність певної закономірності – ваги впливу природного приросту та сальдо міграції сильно коливаються

Список літератури.

1. У Росії зростає соціальна нерівність: бідні стали жебраками. *УНІАН*. 15 грудня 2017. URL: <https://economics.unian.ua/other/2300021-u-rosiji-zrostaе-sotsialna-nerivnist-bidni-stali-jebakami.html>.
2. Мудрак Р.П., Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В. Вплив сукупних витрат на обсяги національного виробництва. *Економічний часопис – XXI*. -2018, - №172(7-8), -С. 44-50.
3. Статистичний збірник «Розподіл постійного населення України за статтю та віком станом на 1 січня 2018 року». Київ. Державна служба статистики України, — 2018. — 345с.
4. Статистичний бюлетень «Таблиці народжуваності, смертності та очікуваної тривалості життя». Київ. Державна служба статистики України, — 2017. — 167с..
5. Статистичний збірник «Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року». Київ. Державна служба статистики України, — 2018. — 83с.

References.

1. UNIAN informational agency "Russia is growing social inequality: the poor became beggars. UNIAN "December 15, 2017, available at: <https://economics.unian.ua/other/2300021-u-rosiji-zrostaе-sotsialna-nerivnist-bidni-stali-jebakami.html> (Accessed Dec 11, 2018).
2. Mudrak R.P., Lahodiienko V.V., Lahodiienko N.V. Vplyv sukupnykh vytrat na ob'syahy natsional'noho vyrobnytstva. *Ekonomichnyy chasopys – XXI*. -2018, - №172(7-8), -S. 44-50.
3. State Statistics Service of Ukraine, (2018) "Statistical collection "Distribution of the permanent population of Ukraine by gender and age as of January 1, 2018". Kyiv, p. 345.
4. State Statistics Service of Ukraine, (2017), "Statistical bulletin "Birth rate tables, mortality and life expectancy", Kyiv, p. 167.
5. State Statistics Service of Ukraine, (2018) "Statistical collection "The number of available population of Ukraine as of January 1, 2018". Kyiv, p. 83.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2019 р.